

Poging tot een kritische beschouwing van het fenomeen voorlichting

Citation for published version (APA):

Meeuwese, W., & Smit, J. (1968). Poging tot een kritische beschouwing van het fenomeen voorlichting. In R. R. Gras, & R. A. P. Tielman (editors), *Onderzoek van wetenschappelijk onderwijs : 2de nationaal congres, Utrecht September 1968* Utrecht University.

Document status and date:

Gepubliceerd: 01/01/1968

Document Version:

Uitgevers PDF, ook bekend als Version of Record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.tue.nl/taverne

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

openaccess@tue.nl

providing details and we will investigate your claim.

3. POGING TOT EEN KRITISCHE BESCHOUWING VAN HET FENOMEEN VOORLICHTING.

J. Smit.

Afdeling Werktuigbouwkunde, Technische Hogeschool Eindhoven.

W. Meuwese.

Groep Onderwijsresearch, Technische Hogeschool Eindhoven.

3.1. Inleiding.

De doelstelling van dit congres is een bijdrage te leveren aan de optimalisering van het wetenschappelijk onderwijs. En wel door dit onderwijs in zijn geheel (dan wel in facetten) te belichten op basis van empirisch onderzoek. In sommige gevallen is dat onderzoek van anderen, bekend uit publicaties; dan weer is er sprake van eigen onderzoek. Ook kan zich de situatie voordoen dat een onderwerp kritisch wordt geanalyseerd en dat op grond van deze analyse modellen worden opgezet, die op hun beurt weer als vertrekpunt voor experimenteel onderzoek kunnen dienen. Dit artikel wil ook trachten bij te dragen tot de optimalisering van het onderwijs. Het is gemengd van karakter: enerzijds zal van onderzoekresultaten gebruik worden gemaakt, anderzijds zullen pogingen worden gedaan tot kritische analyse en vandaar uit worden voortgegaan tot, naar wij hopen, opbouwende voorstellen.

3.2. Doelstelling van voorlichting, en probleemstelling van dit artikel.

De rechtvaardiging van voorlichting wordt gevonden in het vrij algemeen geobserveerde verschijnsel, dat abituriënten van scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs een redelijke kans hebben een verkeerde keuze te doen. Deze verkeerde keuzen worden gezien als gedeeltelijk verantwoordelijk voor studievertraging en -mislukking op de universiteit. Studievertraging - en a fortiori mislukking - vormen een bron van frustraties en moeilijkheden voor de student, en betekenen verspilling van energie, tijd en geld. Het is dan ook niet te verwonderen dat velen ¹⁾ zich geroepen achten om de aanstaande abituriënt zo volledig mogelijk en op verschillende manieren van gegevens te voorzien, opdat hij zo goed mogelijk zijn keus kan maken.

Het begrip "voorlichting" werd in de eerste paper van deze sectie gedefiniëerd als een systematische vorm van informatieverstrekking aan scholieren in de laatste jaren van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, erop gericht een meer weloverwogen keuze mogelijk te maken en op deze wijze de kans op mislukking te verkleinen. Ondanks alle energie die in voorlichting wordt gestoken zijn er aanwijzingen dat dit mechanisme niet het gewenste effect sorteert.

In het onderzoek Aarts/Verhoeven, 1968 wordt gevraagd welke informatiebronnen eerstejaarsstudenten hebben gebruikt; de auteurs vernemen dat deze eerstejaars familie en kennissen de meest geraadpleegde en beste informatiebron achten, ondanks het feit dat ze tevens door verschillende instanties voorgelicht zijn. Het rapport Dijkstra/Meuwese, 1967 komt tot de conclusie dat een speciaal voor eerstejaars geredigeerd introductieboekje tot een maar zeer geringe kennisvermeerdering leidt. Het rapport Kolthoff/Kolthoff-Tan, 1965 constateert hoe weinig van de in aanmerking komende scholierendagen (14%) en voorlichtingsdagen (27%) bezoeken. Erger is dat bijna de helft van de bezoekers dan nog de geboden voorlichting vrijwel nutteloos acht. Fahrenfort ^{1')} kon weliswaar constateren dat

¹⁾ Een naar volledigheid strevende lijst van voorlichtende organen en instanties is in de bijlage van dit artikel opgenomen.

^{1')} Persoonlijke mededeling.

positief op de voorlichting wordt gereageerd, maar na verloop van tijd - als de student zijn voorlichting aan de praktijk heeft kunnen toetsen - wordt het oordeel meer negatief. In een onderzoek van Abma (1968) op middelbare scholen werd slechts een zeer lage correlatie geconstateerd tussen de hoeveelheid informatie die een scholier heeft ontvangen, en de zekerheid waarmee hij een keuze "voor later" heeft gemaakt.

Deze onderzoeken maken de veronderstelling, dat voorlichting inderdaad de keuze beïnvloedt, wel zeer dubieus.

Hier ligt ons probleem:

- Waarom is de voorlichting aan scholieren zo weinig effectief?
- Dient deze activiteit dan voortgezet te worden?
- Moet de voorkeur worden gegeven aan landelijke of aan gedecentraliseerde voorlichting?
- Welke media bieden bij voorlichting de meeste kans op succes?
- Als wij kiezen voor voortzetting van de voorlichtingsactiviteit, gaan wij dan accoord met de doelstellingen van voorlichting, zoals eerder geformuleerd?
- Geven analyse van de huidige geringe effectiviteit en overeenstemming over de doelstelling van voorlichting aanwijzing over de richting waarin het misschien wèl gezocht moet worden?
- Kunnen deze voorstellen worden geconcretiseerd in een gecontroleerd experiment, of kan de effectiviteit van een nieuwe procedure op andere wijze empirisch worden getoetst?
- Hoe omvangrijk zou dat experiment moeten zijn om relevantie te bezitten?
- Loont het de moeite, nu of later, zulk een eventueel omvangrijk onderzoek uit te voeren?
- Liggen hier taken voor universiteit en hogeschool?

3.3. Analyse van de situatie, model van keuze-geleiding.

Situaties achteraf beschouwen en dan kritisch commentaar geven is tamelijk gemakkelijk. Het is echter duidelijk dat de doelstelling waarover het hier gaat: weloverwogen keuze van de abiturient, niet bereikt kan worden door voorlichting in de vorm zoals ze nu gegeven wordt. Het is niet waarschijnlijk dat het verschaffen van inlichtingen aan de "pupil" garandeert dat deze pupil dan ook èn tot een juiste keuze komt èn deze dan ook juist uitvoert. Deze observatie zal door velen, die zich in concrete opvoedingssituaties hebben bevonden, worden beaamd. Inderdaad: onze abiturient moet tot een uitgebalanceerde, voor zijn leven hoogst belangrijke keuze komen. Maar wie zegt dat hij echt kiest; d.w.z. dat hij mogelijkheden en belemmeringen, perspectieven en inspanningen, eisen en capaciteiten tegen elkaar afweegt en in deze multi-dimensionele ruimte met heldere blik het punt van zijn keuze met de marge van waarschijnlijk welslagen vastlegt. Voor het doen van een echte keuze is het inderdaad noodzakelijk dat de abiturient over informatie beschikt, maar deze voorwaarde is in genedele voldoende. Als u ergens een stapel stenen stort is het zeer onwaarschijnlijk dat er dan zonder meer over enige tijd op die plaats een huis staat.

Wezenlijk is dat op basis van uiteraard noodzakelijke informatie de oudere middelbare scholier tot die keuze gebracht wordt, die voor hem de grootste kans op succes inhoudt. Het probleem ligt niet in eerste instantie in de informatieverstrekking, maar in keuze-motivatie en in het tot stand brengen van een methodische onzekerheid. Dit complex kan slechts worden bewerkstelligd door een proces van voortdurende keuze-geleiding. Dit proces voert uiteindelijk tot het wegnemen van de onzekerheid enerzijds, en anderzijds tot een motivatie voor de gekozen studierichting die met de realiteit daarvan in overeenstemming is. Deze keuze-geleiding nu is het kernpunt van dit artikel.

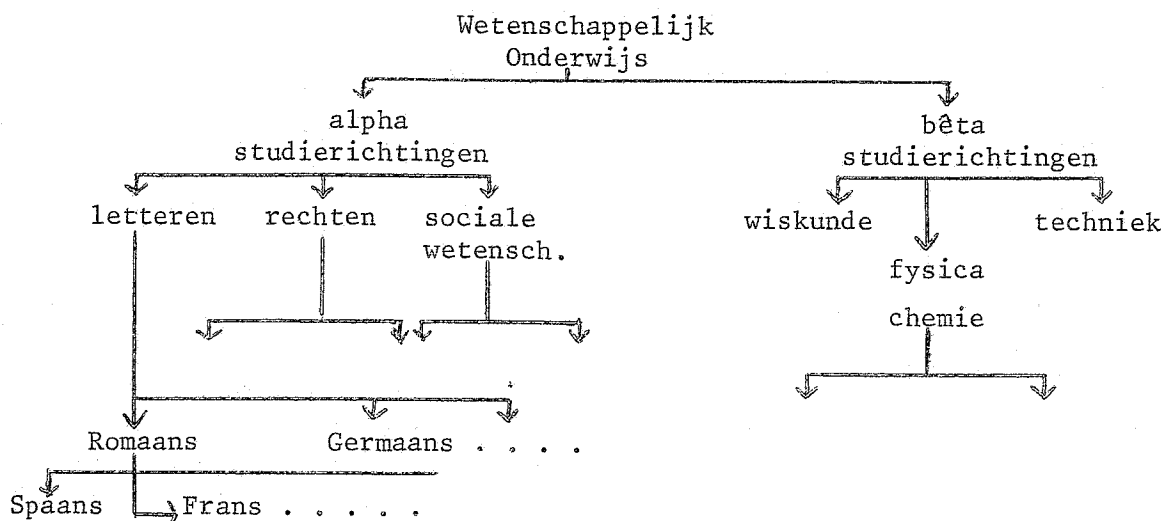
Laten wij ons niet vergissen: vele keuzen zijn irrationeel, dat wil zeggen verre van weloverwogen maar rustend op een enkele waarneming of impuls als: Buurman heeft daar een aardige job aan, of: moet ik soms naar de h.t.s., etcetera. Zulke schijnkeuzen worden later wel gerationaliseerd, er wordt achteraf een heel complex argumenten geschoven onder een in feite reeds eerder gemaakte keuze.

Op de praktische waarde van deze irrationele keuze komen wij nog terug. Als wij deze irrationele keuze niet wensen dan moeten wij de abiturient tot een rationele keuze stimuleren. De totaliteit van keuzemogelijkheden is echter voor de scholier te groot om deze in één keer te kunnen overzien. Bovendien kan in het veld van elke keuzemogelijkheid een overwelldigende hoeveelheid informatie worden verkregen. De totale hoeveelheid informatie waar het individu zich tegenover geplaatst ziet overtreft verre zijn informatieverwerkingscapaciteit. Een weloverwogen keuze moet noodzakelijkerwijs in een aantal stappen verlopen; de abiturient moet door deze stappen naar zijn eind-keuze worden geleid. Op deze manier wordt het veld van mogelijkheden van een structuur voorzien en het keuzeproces opgedeeld in een aantal analyseerbare, te overziene deelkeuzen. De hoofdstelling van dit artikel is, dat een geleide sequentie van deelkeuzen in een gestructureerd keuzeveld tot een keuze zal leiden die de kans op later studiesucces groter maakt dan de traditionele, intuïtieve keuze.

Aan de sequentiële keuze-procedure ligt de veronderstelling ten grondslag, dat elk lid van de verzameling keuzemogelijkheden -studierichtingen bijvoorbeeld - is te karakteriseren in een aantal attributen, zoals: eisen die worden gesteld, specifieke bekwaamheden waarop zij een beroep doen, behoeften die worden bevredigd, perspectieven die worden geopend. De verzameling kan dan worden ingedeeld in een aantal subverzamelingen, die relatief homogeen zijn ten aanzien van de beschrijvende kenmerken. Deze subverzamelingen bevatten alternatieven (studierichtingen) die in termen van de kenmerken op elkaar "lijken". Zo kunnen bijvoorbeeld Engels en Spaans in dezelfde subcategorie vallen, en wiskunde en sterrekunde in een andere.

De homogeniteit binnen een subcategorie is een functie van de eis van "op elkaar gelijkendheid" (steeds in termen van beschrijvende kenmerken) die in een bepaald stadium van de indeling wordt gesteld. Door de homogeniteits-eis te variëren kunnen variërende aantallen sub-categorieën worden verkregen. Door de homogeniteit in stappen te laten variëren, ontstaat een hiërarchie. Een (gefantaseerd) voorbeeld van zo'n hiërarchie voor het wetenschappelijk onderwijs is gegeven in figuur 1.

Figuur 1. Voorbeeld van een vakken-hiërarchie.

De sequentiële keuze-procedure verloopt nu als volgt:

- a) De vakken hiërarchie wordt opgesteld in een beperkt aantal niveau's. Elk niveau representeert een significante specificatie van het naast hogere niveau.
- b) Elk niveau wordt opgevat als een beslissingsknooppunt: het individu dat door eerdere keuzen van meer globale aard op dit niveau was terechtgekomen, moet opnieuw kiezen uit het ter plaatse aanwezige aantal relevante keuzemogelijkheden.
- c) Op elk beslissingsniveau vindt een vergelijkingsproces plaats tussen karakteristieken van de alternatieven enerzijds, en persoonlijke eigenschappen en wensen anderzijds. Dit resulteert in een her-interpretatie van de keuze-alternatieven, in termen van persoonlijk risico en opbrengst; bijvoorbeeld:
 1. alternatief a: 25% kans op succes, hard werken noodzakelijk, zeer grote opbrengst in termen van toekomstig functiegewicht, salaris, etcetera;
 2. alternatief b: 50% kans op succes, niet zo hard werken, maar ook geringere opbrengst;
 3. alternatief c: (etcetera).
- d) Tenslotte vindt de keuze op dit niveau plaats, en gaat het individu over naar een volgend niveau.

Resumerend: in een sequentiële keuze-procedure vindt een voortdurende, zich steeds meer toespitsende confrontatie plaats van eisen, perspectieven, moeilijkheden en kansen die de studie biedt enerzijds, en wensen en capaciteiten van de toekomstige student anderzijds. Het is duidelijk, dat in deze opzet alles afhangt van de opstelling van de keuzemogelijkheden-hiërarchie. Deze zal op grond van empirisch onderzoek naar de specifieke eigenschappen van de verzameling alternatieven moeten zijn opgesteld.

Is met het hiervoor uiteengezette een geweldige ontdekking gedaan? In generale: ieder echt keuze-gesprek doet dit min of meer bewust, min of meer expliciet; ieder beroepskeuze-adviesbureau volgt al dan niet informeel deze weg. De bedoeling van dit korte exposé was slechts aan te geven dat het antwoord op de doelstelling, gesteld in 3.2, niet is gelegen in een vloed van gedetailleerde informatieverschaffing, maar in een getrapte keuze-leiding begeleid door gedoseerde informatieverschaffing. En dan een informatie-verstrekking die niet zo zeer gaat over alle details van dat vak, dan wel duidelijk stelt wat studie in dat vak allemaal van de student gaat eisen en wat zij de student te bieden heeft. Het is niet ondenkbaar de keuze-leiding te zijner tijd over te dragen aan een computer; de grote aantallen zullen ons er wellicht toe dwingen. Maar dat wil niet zeggen dat de vrijheid en de voorkeur van de kandidaat gefrustreerd worden. De - al dan niet geprogrammeerde - keuzeleider zegt steeds: dit heeft voor u a% kans op welslagen, dat b%; dit kost u meer, dat kost u minder inspanning; dit past meer bij uw structuur, dat minder. Maar steeds is het de kandidaat zelf die voor een bepaald niveau, alles overwogen hebbende, zijn vrije keuze maakt. En op grond van die keuze worden gegevens verstrekt betreffende de keuze van het volgende niveau en wordt de kandidaat weer nader onder de loep genomen etcetera en tot zijn eigen weloverwogen keuze geleid.

3.4. Onderwerp van experiment, taak voor universiteit?

Dit artikel is uitgegaan van de waarneming dat door de abiturient veel foute studiekeuzen worden gemaakt, heeft vervolgens gesteld dat voorlichting in de gebruikelijke zin daar geen oplossing voor geeft en heeft

toen de procedure van keuze-leiding als antwoord ter discussie gesteld. Het gegeven antwoord van keuze-leiding moge al in de goede richting wijzen, de vraag blijft open of de procedure uitvoerbaar is. En zo ze al uitvoerbaar geacht wordt, kan gevraagd worden of de grote arbeidsinvestering gewettigd is.

Gewettigd enerzijds van de zijde van het instituut van hogeschool of universiteit: wat kosten haar omzwaaiers en studiestakers? Het is nog helemaal de vraag of de vaak irrationele keuze uiteindelijk zoveel minder optimaal blijkt te zijn, dan het voorgestelde rationele systeem.

Gewettigd anderzijds van de kant van de beginnende student: wat kost hem de verloren tijd, de foute keuze aan geld, aan teleurstelling, aan extra inspanning om elders opnieuw te beginnen? De vraag stellen is ditmaal niet hem beantwoorden. De gedane suggesties mogen aantrekkelijk of plausibel lijken; aantrekkelijkheid, plausibiliteit zijn in genedele garantie van de juistheid van een suggestie. Gaarne zagen wij deze gedachtengangen experimenteel getoetst. Het is nog maar de vraag of hier voor de universiteit een taak ligt; en zo deze er - naar de mening van de sectie-discussie - al mocht liggen, dan nog is de universiteit zelf niet in staat dit experiment uit te voeren en zou zij gedurende meerdere jaren moeten samenwerken met enkele middelbare scholen en een of meerdere beroepskeuze-adviesbureau's van zulk een omvang dat zij aan een dergelijk experiment kunnen deelnemen.

3.5. Samenvatting, discussiestof.

Samenvattend stelt dit paper de sectie de volgende stellingen ter discussie voor:

1. Blijkens ervaring worden veel foute studiekeuzen gemaakt.
2. De gebruikelijke voorlichting - met hoeveel inzet ook gegeven - bestrijdt dit euvel niet.
3. Als alternatief van voorlichting wordt keuze-leiding gesteld; een gedoseerde informatie-verstrekking is hierin begrepen.
4. Het is een vraag of de voorgestelde keuze-leiding thans, dan wel op langere termijn gezien, uitvoerbaar is.
5. Zo keuze-leiding al uitvoerbaar wordt geacht is het een vraag of de arbeidsinvestering gewettigd is, gezien vanuit het standpunt van het instituut en vanuit het standpunt van de betrokken personen.
6. Indien voorgaande stellingen bevestigend benaderd worden, dan is het nodig dat universiteit(en), middelbare scholen en beroepskeuze-adviesbureau's in een langjarig experiment samenwerken.
7. Het is een vraag of andere taken en experimenten niet meer voor de hand liggen, omdat zij bijvoorbeeld minder omvangrijk zijn, meer succes beloven etcetera.

De slotstelling is in de tekst van dit artikel niet genoemd, maar is er wel impliciet in vervat:

8. Een zo complexe problematiek als in dit artikel aangeraakt kan binnen het bestek van deze sectiediscussie bij verre benadering niet uitputtend behandeld worden.

Als het in dit artikel gepresenteerde als een wezenlijk probleem wordt gezien, dan blijft dit alles toch een slag in de lucht, tenzij een aantal deelnemers van deze sectie besluiten in de periode na het congres bijeen te gaan zitten om nader op dit vraagstuk in te gaan. Zij kunnen dan op komende congressen van hun vorderingen, inzicht en van de resultaten van hun werk verslag uitbrengen.

3.6. Bijlage.

Lijst van organen en instanties die zich onder meer met voorlichting van abituriënten bezig houden:

- Landelijke Commissie Academische Studievoorlichting,
- Commissie tot voorlichting van aspirant-studenten aan de technische hogescholen,
- Voorlichtingscommissies en voorlichtingsambtenaren van universiteiten en hogescholen,
- Voorlichtingsdagen van de Nederlandse Studenten Raad,
- Decanen aan middelbare scholen,
- Ministerie van Sociale Zaken,
- Centrum Bedrijfsleven-Onderwijs,
- Bureaux voor studie- en beroepskeuze,
- Teleac.